

УДК 069.12

© Інна СЕРБІНА

ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПРИНЦИПИ РОБОТИ З ДИТЯЧОЮ АУДИТОРІЄЮ

Висвітлюються основні методи, що застосовуються в Меморіалі в роботі з учнівською аудиторією. Наголошено на нових формах, які музей активно впроваджує в науково-освітню діяльність. Звернуто увагу на співпрацю школи й музею, на проблему залучення відвідувачів до музейних установ.

Ключові слова: Меморіальний комплекс, музейна педагогіка, методи, форми, принципи роботи, дитяча аудиторія.

Музей у сучасному світі є не лише місцем збереження, обліку та вивчення пам'яток культури. Нині музей – це культурно-освітній заклад, який ставить перед собою, окрім специфічних професійних завдань, широкі наукові, науково-освітні, естетичні та виховні завдання. Одне слово, з упевненістю можна стверджувати, що сучасний музей – це своєрідний центр духовної культури майбутнього. Таке розуміння ролі й місця музею в останні десятиліття зробило актуальним сприйняття музею як цілісного соціального інституту з його численними функціями, напрямками та формами в їхній органічній взаємодії.

Сучасний музей чітко реагує на всі соціальні та економічні зміни, які відбуваються в суспільстві. Зміна економічних умов та життєвих орієнтирів змінила й самі основи музейної діяльності. Музеї вже не обмежуються лише науковими чи освітньо-виховними завданнями. Вони стають головним чинником світової економічної стратегії в туристичній галузі, що змушує їх постійно розвивати систему створення нових програм і форм музейної діяльності, пошуку можливостей для створення додаткових ресурсів фінансування і залучення коштів на потреби музею. Утім, на цьому шляху виникає багато труднощів і проблем.

Так, найголовнішою проблемою, яка в останній час усе більше загострюється, є залучення до музею відвідувача, глядача. Розв'язання цієї проблеми позбавило б від такого питання, як недостатнє фінансування, і дало б можливість більше приділяти уваги освітньо-виховному процесу.

Нині в нашій країні, як і в усьому світі, музеї працюють із певними групами відвідувачів – різними як за віком, так і за соціальною належністю. Це індивідуальні відвідувачі та екскурсійні групи, дорослі, студенти, учні, дошкільнята. Досвід багатьох

музеїв переконує, що найперспективнішою є робота з дитячою та юнацькою аудиторіями, а багаторічний експеримент відомих світових музеїв свідчить про найбільш плідну, правильно обрану в цьому напрямі стратегію розвитку музеїв – музейну педагогіку, яка базується на тому, що саме молодь, юний відвідувач є нині найбільш потенційним гостем музеїв. Якщо ми не залучатимемо до музею юнацтво, можемо залишитися в майбутньому без музейного відвідувача. Саме тому одним із найголовніших завдань діяльності музеїв є науково-освітній і виховний аспекти, які розглядає музейна педагогіка – дисципліна, яка синтезувала музеєзнавство, педагогіку й психологію.

В Україні та близькому зарубіжжі відбувається процес становлення музейної педагогіки. Це галузь діяльності, що здійснює передачу культурного досвіду на основі міждисциплінарного та поліхудожнього підходу через педагогічний процес в умовах музею (термін уперше ввів у науковий обіг у 1934 р. К. Фрізен, Німеччина) [2, 45].

Серед пріоритетних завдань музейної педагогіки можна виокремити такі:

- за допомогою музейних засобів формувати в дітей дбайливе ставлення до культурно-історичної спадщини народу;
- розвивати свідомий інтерес до експонатів музею;
- формувати в учнів уявлення про музей як осередок зберігання предметів культурно-історичного значення.

В опануванні етапів музейної педагогіки можна визначити такі напрями:

1. Інформування – це перша сходинка музейної науки (початкові відомості про музей, музейні предмети, ознайомлення з експонатами за допомогою консультацій).
2. Навчання – це якісно новий рівень, який передбачає засвоєння набутих умінь і навичок.
3. Розвиток творчих здібностей – створення особливих умов засобами музею для розвитку творчих здібностей дітей.
4. Спілкування – встановлення взаємних ділових або дружніх стосунків на основі спільних інтересів, пов'язаних із тематикою музею.
5. Відпочинок – організація вільного часу в музейній кімнаті.

В умовах високих технологій музей відчуває серйозну конкуренцію з боку засобів масової інформації (передусім телебачення та Інтернету), які пропонують молоді широко доступні, хоч і низького ґатунку, аналоги.

Тому перед музеєм постає традиційне запитання, як навчати дітей у власних стінах, щоб викликати зацікавленість, бажання знову прийти до музею. Застарілі методи роботи з дітьми вичерпали себе повністю. Час вимагає нових, сучасних методів роботи з учнівською аудиторією, які базувалися б на наукових психолого-педагогічних засадах.

У науці відомі різноманітні визначення поняття «метод», однак суть усіх зводиться до того, що це – спосіб, прийом, шлях до вирішення поставленого завдання, це той інструмент, за допомогою якого педагог («музейний педагог») зможе досягти поставленої мети.

Серед методів навчання, що широко застосовуються в педагогіці, працівники музею можуть виокремити такі: вербальні (словесні), наочні і практичні.

Вербальні (словесні) методи – розповідь-пояснення, бесіда, лекція. Усі вони направлені на процес формування й засвоєння понять. Основними показниками успішного застосування словесних методів є засвоєння та використання дітьми нових знань під час навчального процесу.

Розповідь-пояснення використовується під час роботи з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку. За структурою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок:

- розповідь-вступ має на меті підготовку дітей до вивчення нового матеріалу (наприклад, на занятті «Добридень, музею!» можлива вступна розповідь про історію виникнення музеїв);

- розповідь-повість передбачає виклад певного змісту (на цьому занятті розповідається про війну, зокрема Велику Вітчизняну);

- розповідь-висновок має на меті узагальнення, підбиття підсумків («Сьогодні ми з'ясували, якою жорстокою була ця війна, що зустріли на своєму бойовому шляху наші бійці, якою великою ціною здобули вони перемогу»).

Ефективність зазначеного методу залежить насамперед від уміння музейного педагога розповісти тему в доступній для дітей формі, вміло поєднуючи розповідь з іншими методами навчання.

Бесіда належить до найдавніших і найпоширеніших методів дидактичної роботи. Її майстерно використовував ще Сократ. Провідною функцією цього методу є мотиваційно-стимулююча. Бесіда – це діалог між музейним педагогом та екскурсантом, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати дітей на активізацію отриманих знань. Вчені виділяють індуктивну та дедуктивну бесіди.

Саме за допомогою бесіди музейний педагог активізує діяльність дітей-екскурсантів, ставлячи їм запитання для розмірковування і розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення важкої та складної теми, значно ширшої, ніж розповідь. Її типовими ознаками, перенесеними з вищої школи, є тривалість, запис плану та рекомендованої літератури, введення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, підсумкові висновки музейного педагога, відповіді на запитання.

Основне джерело перерахованих методів – усна розповідь музейного педагога (екскурсовода). Мовна культура екскурсовода – одна з важливих умов його професіоналізму. «Хотіли б замовити саме цього екскурсовода», «добре вміє розповідати», «можна заслухатись» – часто говорять про тих фахівців, які досконало володіють основними методами роботи з молодшими школярами. Музейники, які працюють з дітьми, мають відповідати високим вимогам. Вони повинні бути вихователями, педагогами, психологами, екскурсоводами одночасно, знати вікові особливості дитини, аби розуміти аудиторію, відчувати реакцію, підтримувати увагу протягом усього заходу. Екскурсовод має зважати на освітній рівень слухачів, добирати з огляду на це яскраві, переконливі аргументи, володіти відповідною термінологією.

Наочні методи – демонстрація об'єктів, що вивчаються, в природі або на зображеннях.

Головним засобом формування історичної свідомості, музейної культури є звернення до предметного світу, до тих автентичних матеріалів, у яких відображена історія, минуле та сучасне, на котрих залишений слід тих, хто їх створював або володів ними. Музейний предмет – головний «навчальний посібник», який діти можуть сприймати візуально, відчувати на дотик, наприклад, стару солдатську гімнастерку чи пілотку. Школярі можуть розмірковувати над тим, кому ці речі могли належати, який вік героїв, світ уподобань, характер тощо.

Через музейний предмет дитина навчається дбайливо ставитися до матеріального світу взагалі і природи зокрема, а також до книги, архітектури, до власної домівки, родинних реліквій, що так важливо для формування маленького громадянина країни.

Практичні (інтерактивні) методи – самостійна робота екскурсантів над засвоєнням матеріалу, огляд об'єктів тощо: дослідницька робота, твори, малюнки, інсценізація, «занурення» в минуле, гра тощо.

Слово «інтерактивне» складається з двох слів: «інтер» і «активне».

Перша частина слова – «інтер». У латині «inter» означає «взаємно», «обопільно», «вкупі», «спільно», «між».

Друга частина слова – «активне», також походить з латини – від слова «activus» і означає «рухливе», «діяльне», «жваве», «енергійне».

Отже, «інтерактивне навчання» – це технологія навчання, яка дає можливість учням спільно з однолітками під час навчального процесу засвоювати важливий матеріал.

В активі музейних розробок є ряд інтерактивних екскурсій для дітей молодшого шкільного віку, занять («Добридень, музею!», історичних ігор, квестів («Шляхами війни»), реконструкцій («Війна, побут, атрибут») тощо. Ці методи не передбачають засвоєння нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише для закріплення, формування практичних умінь та навичок, застосовуючи раніше набуті знання. Більшість дітей активніше сприймають практичні методи навчання, ніж словесні.

У музейній практиці нині значна увага приділяється методам інтерактивної презентації музейних предметів із застосуванням комп'ютерних програм, мультимедійних проекторів, аудіоапаратури тощо.

Саме такі форми роботи в експозиції активно впроваджує у своїй щоденній діяльності колектив Меморіального комплексу, шукаючи нові шляхи й форми для праці з дітьми. Співробітники музею намагаються створювати інтерактивні освітні програми, які б враховували потреби й бажання відвідувачів. Це вже згадувані музейні заняття «Добридень, музею!», а також «Музей: перше знайомство з експонатом. Листи з війни», «Привітай ветерана», «День захисника Вітчизни»; історико-документальні репортажі «Україна. Рік 41-й», «Україна. Рік 42-й», «Україна. Рік 43-й»; історичний альманах «Обеліски пам'яті»; історико-художній вечір «Заради життя на землі». Зокрема, як засвідчують моніторинги відвідувачів музеїв, екскурсанти потребують насамперед активних (практичних) вражень, можливостей застосовувати всі органи чуття та винести практичні навички чи нові знання зі свого візиту [3, 321].

До цих методів належить ігровий (метод пізнавальних ігор), ролевий (метод інсценізації), «занурення» в минуле, історична реконструкція.

Ігровий метод передбачає спеціально створену ситуацію, що моделює реальність, з якої треба знайти вихід. Це можуть бути як колективні, так й індивідуальні ігрові завдання, що стосуються загальної ситуації або окремого музейного предмета («Тобі треба зібратися в похід, які речі візьмеш із собою, чи є вони серед запропонованих?», «Напиши листа на фронт, вислови свої побажання солдатів», «Намалюй вітальну листівку ветеранові»).

У таких ігрових ситуаціях головними моментами для дитини є ігрові дії й досягнення ігрової мети. Під час цих заходів школяр, сам того не усвідомлюючи, оволодіває новими знаннями й навиками.

Позитивним у цій грі є те, що вона викликає підвищений інтерес.

Ролевий метод (інсценізації): створення дітьми образу будь-якого героя. Виконання тієї чи іншої ролі означає підпорядкування системі правил, якою керувався обраний герой. Метод театралізації реалізується через особливий словник спілкування, обряди та ритуали. Театралізація ознайомлює дітей з різноманітними сюжетами життя («Уяви себе розвідником. Як ти будеш діяти в таких умовах?», «У тебе є вибір: спокійно вчитися в школі, дома – виконувати домашні завдання, а ти хочеш допомагати Батьківщині, що ти будеш робити?»).

Метод «занурення» в епоху, реконструкція сприяють кращому засвоєнню історії.

Історична реконструкція — відтворення матеріальної й духовної культури тієї або іншої історичної епохи й регіону з використанням археологічних, образотворчих і писемних джерел [2, 258].

Історична реконструкція — сучасний вид молодіжного дозвілля або музейних занять, який одержав поширення в аудиторії, що захоплюється історією. Змістом музейної реконструкції є перенесення в часі, відтворення фронтового побуту за допомогою відповідних атрибутів, переодягнення у військову форму, амуніцію, спорядження та складання власної історії. Зміщення центру уваги від масштабних політичних колізій, військових операцій, соціально-економічних процесів у бік людини фактично відкриває «паралельний світ» війни, мікроісторію.

Позитивні життєві приклади виховують почуття самодостатності й гордості за історію власного народу і держави, дають заряд оптимізму на майбутнє.

Отже, проаналізовані форми і методи роботи з дітьми в умовах музейного середовища засвідчують свою перевагу в організації дослідницької діяльності дітей порівняно з класно-урочною системою викладання історії, сприяють активізації розумової й пізнавальної діяльності школярів, забезпечують зворотний зв'язок та новий формат суб'єктно-об'єктної взаємодії екскурсиводів та музейних педагогів з учнями.

Таким чином, система форм і методів, які використовуються в музейній педагогіці, постійно видозмінюється й поповнюється. Їхнє раціональне застосування у процесі взаємодії школи і музею має важливе значення у вивченні учнівською молоддю історії України.

Джерела та література:

1. Екскурсознавство і музеєзнавство: Навч. посібник. – К.: Альтерпрес, 2007. – 464 с.
2. Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України: монографія / В.Т. Куєвда та ін. – Кіровоград, 2012.
3. Котлер Н. Музейний маркетинг і стратегія: формування місії, залучення публіки, збільшення доходів і ресурсів / Н. Котлер, Ф. Котлер, В. Котлер. – К. : Видавничий дім «Стилос», 2010.
4. Ланкова Н. Основные методические принципы работы с детьми в музее / Н. Ланкова // Музей. – 2006. – № 6.
5. Ребенок в музее: новые векторы детского музейного движения / Отв. ред. М.Ю. Юхневич. – М.: Академический проект; РИК, 2006. – 176 с.

© **Инна СЕРБИНА**

ОСНОВНЫЕ МЕТОДИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ РАБОТЫ С ДЕТСКОЙ АУДИТОРИЕЙ

В работе освещаются основные методы, применяемые в Мемориале в работе с учащейся аудиторией. Отмечено новые формы, которые музей активно внедряет в научно-просветительскую деятельность. Обращено внимание на сотрудничество школы и музея, на проблему привлечения посетителей к музейным учреждениям.

Ключевые слова: Мемориальный комплекс, музейная педагогика, методы, формы, принципы работы, детская аудитория.

© **Inna SERBINA**

BASIC METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF WORK WITH CHILDREN'S AUDIENCE

The basic working methods with pupils used in the Memorial Complex are highlighted. Among others, the new forms that the museum actively implements in scientific-educational activities are emphasized. Attention is also paid to cooperation between schools and the museum and to the problem of attracting visitors to museum institutions.

Keywords: Memorial Complex, the museum pedagogy, methods, forms, principles of work, a children's audience.